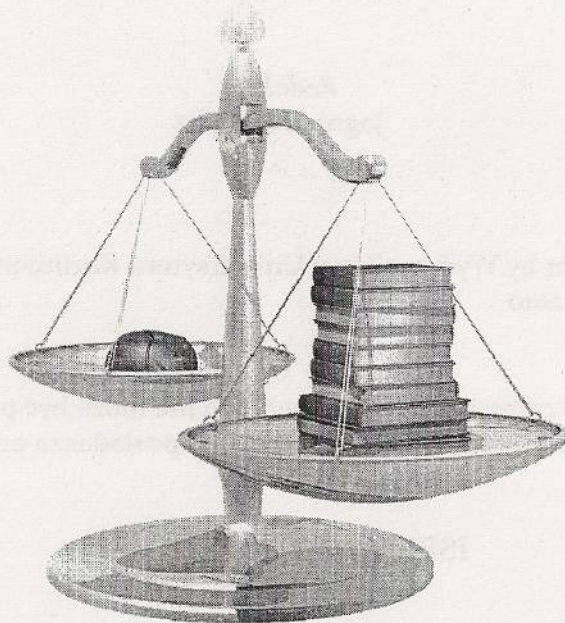

O kompetencjach współczesnych wychowawców

Perspektywa
praktyki edukacyjnej

redakcja
Dariusz Zając

Bydgoszcz 2010

Komitet Redakcyjny
Janusz Ostoja-Zagórski (przewodniczący)
Katarzyna Domańska
Ryszard Gerlach
Sławomir Kaczmarek
Piotr Malinowski
Jacek Woźny
Grażyna Jarzyna (sekretarz)

Recenzent
Wanda Dróżka

Redaktor
Jagna Urbańska

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
Bydgoszcz 2010

Utwór w całości ani we fragmentach nie może być powielany
ani rozpowszechniany bez pisemnej zgody posiadacza praw autorskich

ISBN 978-83-7096-740-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
(Członek Polskiej Izby Książki)
85-092 Bydgoszcz, ul. Ogińskiego 16
tel./fax 52 322 52 74, e-mail: wydaw@ukw.edu.pl
www.wydawnictwo.ukw.edu.pl
Rozpowszechnianie tel. 52 323 67 30
Poz. 1324 Ark. wyd. 12,6

Spis treści

Wprowadzenie	7
--------------------	---

CZĘŚĆ PIERWSZA

Kompetencje wychowawców: samopoznanie – samoocena – znaczenie

ANDRZEJ J. SOWIŃSKI Samopoznanie nauczyciela-wychowawcy w kontekście jego kompetencji pedagogicznych	13
MARIA KOCÓR Samoocena kompetencji zawodowych nauczycieli	22
WIESŁAWA WOŁOSZYN-SPIRKA Kompetencje nauczyciela-wychowawcy w świetle filozofii realistycznej	35
ELŻBIETA KRYSZTOFIK-GOGOL Kompetencje moralne wychowawców w czasie przemian edukacyjnych	61
AGNIESZKA KAMYK-WAWRYSZUK Kompetencje wychowawcy klasy integracyjnej w opinii uczniów niepełnosprawnych	71
ANNA GLUSKA Rola wychowawcy w rozwoju uczniów wybitnie zdolnych	77
AGNIESZKA PAWLUK-SKRZYPEK, ANNA WITEK Model wychowawcy według ks. Bronisława Markiewicza – między przeszłością a teraźniejszością	88

ANNA GLUSKA

Rola wychowawcy w rozwoju uczniów wybitnie zdolnych

Jednym z priorytetowych problemów, któremu w ostatnich latach szczególną uwagę poświęcają Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jest dbałość o uczniów przejawiających wybitne zdolności. Wynika to ze wzrastającej liczby młodych osób, które charakteryzują się ponadprzeciętnymi uzdolnieniami. W środowisku szkolnym, takim uczniom potrzebne jest zarówno specjalistyczne oddziaływania pedagogiczne i edukacyjne, jak i fachowa opieka wychowawcza, często oparta na udzielaniu psychologicznego i emocjonalnego wsparcia.

Dbłość o edukację uczniów zdolnych oraz sprawowanie nad nimi profesjonalnej opieki wychowawczej jest korzystne nie tylko dla tej wybranej jednostki, ale w znaczący sposób wpływa na kształtowanie przyszłych elit intelektualnych i artystycznych społeczeństwa. Wsparcie edukacyjne oraz stwarzanie dogodnych warunków i możliwości rozwoju powinno być zapewnione zarówno tym wybitnie utalentowanym, jak i osobom przejawiającym zróżnicowane predyspozycje i specyficzne wąskie uzdolnienia.

Uczeń zdolny

Uczeń zdolny charakteryzuje się szybkim tempem i wysokim poziomem rozwoju zdolności intelektualnych, kierunkowych i/lub twórczych [Limont, 2007; Partyka, 2000]. Najczęściej potencjalne zdolności, które predysponują ucznia do wysokich osiągnięć z zakresu edukacji lub sztuki, ujawniają się w okresie przedszkolnym i szkolnym [Dembo, 1997].

Zdolności intelektualne ujawniają się głównie na gruncie nauki szkolnej i zauważyć je można ze względu na pewne charakterystyczne właściwości

zachowania. Wspólnymi cechami dzieci wybitnie zdolnych są [za: Smith, 2008] m.in. szybkie uczenie się, ciekawość intelektualna, zdolność do zapamiętywania dużej ilości materiału, sensowne porządkowanie i przetwarzanie informacji, stosowanie rozmaitych technik myślenia i rozumowania, zdolność do analizy i syntezy zjawisk abstrakcyjnych i konkretnych, umiejętność szybkiego rozwiązywania problemów, wysoka motywacja do nauki, zdolność do długotrwałego skupienia na wybranym zagadnieniu.

Wymienione właściwości mogą charakteryzować uczniów przejawiających bardzo zróżnicowane zdolności kierunkowe, artystyczne lub sportowe. Współczesny uczeń zdolny nie musi być omnibusem z każdego przedmiotu szkolnego oraz nie musi posiadać wielu specyficznych predyspozycji. Uczeń może być uznany za zdolnego, kiedy będzie w znaczący sposób wyróżniał się od swoich rówieśników w zakresie wybranego przedmiotu szkolnego lub ze względu na pewne specyficzne umiejętności.

Podwyższony poziom zdolności wpływa na zwiększoną aktywność i działalność człowieka [Tyszkowa, 1990]. Powszechnie uważa się, że uczeń zdolny to ten, który osiąga lepsze wyniki od swoich rówieśników w przypadku gdy zachowane są jednakowe warunki pracy lub gdy uzyskuje takie same wyniki pracy przy mniejszym wysiłku, dzięki swoim wybitnym zdolnościom myślenia, obserwacji, wyobraźni, pamięci, uwagi, sprawnościom manualnym lub ruchowym.

Powyższe rozumienie problematyki uczniów zdolnych jest zgodne z wielowymiarową koncepcją inteligencji Howarda Gardnera, która zakłada istnienie pewnych określonych rodzajów inteligencji, rozumianych jako „zdolności do rozwiązywania problemów lub do tworzenia produktów cennych w określonym środowisku kulturowym lub w danej społeczności” [1993, s. 7]. Do podstawowych rodzajów inteligencji wyróżnionych przez Gardnera zalicza się inteligencję: językową, logiczno-matematyczną, przestrzenną, muzyczną, cielesno-kinestetyczną, interpersonalną, intrapersonalną i naturalistyczną. Rozpoznanie indywidualnych predyspozycji każdego dziecka w zakresie określonego lub określonych wymiarów może w dużym stopniu ułatwić jego dalszy rozwój i drogę kształcenia. Przy takim rozumieniu problematyki rozwoju ucznia zdolnego, edukacja szkolna powinna stwarzać możliwości wszechstronnego i indywidualnego kształcenia.

Emocjonalne i społeczne funkcjonowanie uczniów zdolnych

Prowadząc rozważania nad uczniami zdolnymi warto rozpoznać ich funkcjonowanie w sferze emocjonalnej i społecznej, a nie tylko koncentrować się na sferze ich potencjału intelektualnego czy twórczego. Często dzieci posiadające podwyższony poziom specyficznych zdolności doświad-

czają różnorodnych problemów rozwojowych, związanych z brakiem równowagi w rozwoju emocjonalnym czy społecznym [Limont, 2004; 2007].

Dość powszechną cechą wybitnie zdolnych uczniów jest wysoka nadwrażliwość, perfekcjonizm, duży samokrytycyzm, a także poczucie odczuwania wielkiego stresu w przypadku nawet drobnego niepowodzenia [Smith, 2008]. Tego rodzaju właściwości mogą doprowadzić do konfliktów z otoczeniem, do wycofania się z aktywności szkolnej, do unikania przyjacielskich relacji z rówieśnikami. Nieprawidłowy rozwój społeczny będzie ujawniał się w trudnościach emocjonalnych, które mogą zaburzyć rozwój specyficznych predyspozycji i uzdolnień, a tym samym doprowadzić do obniżenia poziomu osiągnięć lub całkowitego ich zahamowania.

W klasie szkolnej uczeń zdolny może mieć poczucie wyalienowania czy odrzucenia przez swoich rówieśników. Zdarzają się sytuacje, w których to klasa nie potrafi zaakceptować osoby wyróżniającej się pod względem określonych zdolności, spychając ją do roli „odludka” lub „kozła ofiarnego”. Z drugiej strony, wśród uczniów zdolnych są osoby, które z własnej woli nie zabiegają o utrzymanie bliższych relacji z rówieśnikami, wybierając odosobnienie lub kontakty z dorosłymi.

W związku z tym, uczniowie zdolni nie powinni być pozostawieni sami sobie, bez odpowiedniej opieki wychowawczej. Nie można zakładać, że talent sam się będzie rozwijał, ponieważ ma ku temu „naturalne predyspozycje”. Osoba utalentowana, zwłaszcza w okresie nauki szkolnej, powinna mieć stworzone jak najlepsze warunki do harmonijnego rozwoju psychofizycznego oraz do profesjonalnego kształtowania swoich osobistych predyspozycji i wybitnych umiejętności.

Czas nauki w szkole obejmuje kilkanaście lat, na przestrzeni których młodzi ludzie doświadczają wielu zmian rozwojowych na różnych wymiarach: biologicznym, poznawczym, emocjonalnym, moralnym czy społecznym. Osoby wybitnie utalentowane nie są wolne od doświadczania licznych trudności związanych z dorastaniem, z podejmowaniem życiowych decyzji czy z kształtowaniem relacji z rodziną i rówieśnikami. Wszystkie te trudne wydarzenia mogą mieć charakter kryzysów rozwojowych, z którymi łatwiej sobie poradzić, otrzymując wsparcie od najbliższych członków rodziny, od przyjaciół, a na gruncie szkolnym – od nauczycieli.

Edukacja uczniów zdolnych

Wiele polskich szkół ogólnokształcących ma wypracowane odrębne programy nauczania dla uczniów zdolnych. Istnieją klasy i szkoły dla uczniów wyróżniających się pod względem rodzaju predyspozycji i osiągnięć edukacyjnych. W szkołach tworzone są klasy profilowane, gdzie zwiększ-

szony jest wymiar godzin w zakresie realizacji określonych przedmiotów, na podstawie poszerzonych programów edukacyjnych. Coraz bardziej popularne jest nauczanie w trybie indywidualnym lub zindywidualizowane nauczanie w zakresie wybranego przedmiotu [Poraj, 2000].

Szkolnictwo ogólnokształcące w Polsce wywiązuje się z obowiązków związanych z kształceniem uczniów zdolnych, stwarzając im wszechstronne możliwości rozwojowe z uwzględnieniem różnorodnych potrzeb, wynikających z przyspieszonego rozwoju. Realizowane są założenia o zindywidualizowanym nauczaniu oraz o opiece nad uczniami zdolnymi, które zawarte są m.in. w *Międzynarodowej Konwencji o Prawach Dziecka*, w *Ustawie o systemie oświaty*, w rozporządzeniach MEN i Rady Ministrów [Partyka, 1999]. Ponadto uczniowie zdolni mają okazję do konfrontacji, w ramach organizowanych przez kuratoria konkursów przedmiotowych i olimpiad.

Polskie szkoły artystyczne, które obok nauczania ogólnokształcącego kształcą młodych adeptów sztuki uzdolnionych muzycznie, baletowo lub plastycznie, również posiadają bardzo bogatą tradycję edukacji uczniów zdolnych. Szkoły artystyczne koncentrują się przede wszystkim na rozwoju specyficznych zdolności kierunkowych, jakimi są zdolności słuchowo-wykonawcze, rysunkowe lub taneczne, jednak nie zamykają możliwości rozwoju indywidualnościom, które ujawniają jednocześnie talent w zakresie nauk humanistycznych lub ścisłych.

Odrębną grupę szkół, rozwijających dziecięce predyspozycje ruchowe, stanowią szkoły sportowe, w których obok kształcenia ogólnokształcącego zapewnia się uczniom bogatą ofertę rozwoju w zakresie różnorodnych dyscyplin sportowych.

Szkoły każdego rodzaju stawiają sobie za priorytet rozwijanie uzdolnień swoich uczniów w zakresie wybranego specjalistycznego kierunku kształcenia, a także dbałość o rzetelne nauczanie z zakresu przedmiotów ogólnokształcących.

Wypełnianie powyższych zadań jest możliwe dzięki wszechstronnie wykwalifikowanej kadrze pedagogicznej, która obok bogatej wiedzy merytorycznej z zakresu nauczanego przedmiotu posiada kompetencje psychologiczno-pedagogiczne dla sprawowania funkcji wychowawczych i opiekuńczych. Uczeń zdolny, bez względu na to, czy uczy się w trybie indywidualnym, czy klasowym, potrzebuje opieki wychowawczej i pedagogicznego wsparcia, aby pomyślnie radzić sobie z bieżącymi szkolnymi obowiązkami i wyzwaniami.

Praca nauczyciela wychowawcy z uczniem zdolnym

Powszechnie zostało przyjęte, że zadaniem szkoły jest wychowywanie, a każdy nauczyciel jest jednocześnie wychowawcą. Oczywiście, nie można zapomnieć o podstawowej funkcji szkoły, jaką jest nauczanie, a wychowywania nie można odebrać rodzicom. Jednak, ze względu na dużą ilość czasu spędzanego w szkole oraz szereg interakcji, jakie zachodzą między uczniami i nauczycielami, proces wychowywania w murach szkolnych jest zjawiskiem codziennym i niemożliwym do uniknięcia.

W świetle definicji psychologicznych wychowanie jest procesem rozwijania zalet moralnych, intelektualnych, artystycznych i fizycznych, które dziecko posiada. Ma na celu wspomaganie rozwoju ucznia w harmonii z otoczeniem. Wymaga znajomości potrzeb dziecka oraz znajomości prawidłowości o jego rozwoju fizycznym i psychicznym [Sillamy, 1995]. Można zauważyć, że ta definicja podkreśla ważną rolę oddziaływań wychowawczych w procesie rozwoju uczniów zdolnych. Prawidłowe oddziaływania wychowawcze w szkole są niezbędne do kształtowania optymalnych możliwości rozwojowych tych uczniów.

Do podstawowych celów wychowania zalicza się wspomaganie rozwoju, zapobieganie zagrożeniom – które mogą pojawić się w rozwoju ucznia, korygowanie dysfunkcji i nieprawidłowości z wcześniejszych okresów rozwojowych oraz kształtowanie postaw adekwatnych do wymagań i oczekiwań społecznych [Jaroszewska-Łaś, Garstka, 2000]. Tak wszechstronne rozumienie procesu wychowania może w doskonały sposób uzupełnić dydaktyczną sferę opieki sprawowanej przez nauczyciela, nad uczniem wybitnie zdolnym.

W praktyce, podstawową kompetencją wychowawczą nauczyciela jest tworzenie atmosfery opartej na wzajemnym zrozumieniu i zaufaniu. Jej efektem jest zdolność do udzielania emocjonalnego wsparcia, przy pełnym zrozumieniu możliwości ucznia i rozpoznaniu jego oczekiwań, z dbałością o kształtowanie umiejętności ucznia w radzeniu sobie z problemami i z modelowaniem u niego odpowiednich postaw i norm moralnych. Ponadto do podstawowych umiejętności wychowawcy zaliczyć należy umiejętność słuchania i służenia radą, rzetelność w przekazywaniu informacji, zdolność do dostrzegania zmian w zachowaniu i rozwoju uczniów oraz umiejętność porozumiewania się z rodzicami i innymi rówieśnikami swoich uczniów [Hornby, Hall, Hall, 2005].

Oddziaływaniom wychowawczym mają służyć zarówno codzienne spotkania na zajęciach lekcyjnych, jak i regularne godziny wychowawcze. W ramach spotkań z uczniami, wychowawca w sposób szczególny może zadbać o rozwój osobowości swoich podopiecznych, rozpoznać i omówić różnorodne/istotne życiowe problemy. Spotkania z wychowawcą powinny

być w dużym stopniu skoncentrowane na budowaniu integracji zespołu klasowego oraz na budowaniu indywidualnego poczucia bezpieczeństwa każdego członka klasy.

Mając na uwadze psychologiczny portret ucznia zdolnego, szczególnie wyzwania stoją przed wychowawcą klasy, gdzie uczniowie przejawiają wybitne zdolności. Uwzględniając mocne strony uczniów zdolnych, związane z ich ponadprzeciętnym poziomem rozwoju intelektualnego lub twórczego oraz mając świadomość doświadczania przez nich psychologicznych trudności, wychowawca powinien w bardzo indywidualny sposób rozpoznać potrzeby każdego ucznia.

Jednym z najważniejszych elementów wydaje się zidentyfikowanie zdolności ucznia – specyfika zdolności, ich poziom w porównaniu do innych, możliwości dalszego rozwoju [Painter, 1993]. Ważnym elementem będzie podjęcie współpracy z nauczycielem, który obejmuje opiekę pedagogiczną nad uczniem w zakresie przedmiotu, co do którego uczeń ma szczególne predyspozycje. Kolejnym istotnym elementem pracy wychowawczej jest nawiązanie kontaktu z rodzicami/opiekunami ucznia zdolnego oraz zadbanie o podtrzymanie prawidłowych relacji z rówieśnikami, pomimo wyróżniania się od nich ze względu na poziom określonych zdolności.

Powyższe kroki są uznawane za niezwykle znaczące zarówno pod względem prawidłowej praktyki wychowawczej, jak i ze względu na zgodność z psychologicznymi modelami wybitnych zdolności. Jednym z najbardziej powszechnych jest wieloczynnikowy model zdolności Franza Mönksa [za: Siekańska, 2004], który zakłada, że prawidłowy rozwój cech odpowiadających za zdolności – czyli ponadprzeciętne zdolności ogólne i specyficzne, zaangażowanie w pracę oraz twórczość – w dużym stopniu uzależnione są od czynników środowiskowych, czyli od wpływów rodziny, rówieśników i szkoły.

Opis praktycznych zastosowań w pracy z uczniem zdolnym

Świadomość założeń teoretycznych, związanych z edukacją wybitnie uzdolnionych dzieci i młodzieży, obliguje wychowawcę do systematycznego kontaktowania się z rodzicami ucznia zdolnego, do wzajemnej wymiany doświadczeń i do współodpowiedzialności za prawidłowy rozwój w sferze intelektualnej, społecznej i emocjonalnej. Przykładem ścisłej współpracy wychowawcy, nauczycieli i rodziców uczniów zdolnych jest Klasa Talentów, powołana od września 2009 roku w Państwowym Zespole Szkół Muzycznych im. A. Rubinsteina w Bydgoszczy.

Klasę Talentów utworzono dla uczniów przejawiających bardzo wysoki poziom artystycznego wykonawstwa. Są to osoby, które obok posiadania

podstawowych zdolności muzycznych, mają bardzo dużą wrażliwość muzyczną oraz osobowość w pełni skoncentrowaną na aktywności artystycznej.

Największą zaletą nauki w Klasie Talentów jest możliwość indywidualnego podejścia do każdego ucznia. Ułatwia to mała liczba uczniów – jest ich aktualnie siedmioro, na trzech poziomach edukacyjnych (klasa III gimnazjum oraz I i II liceum).

Pod względem formalnym uczniowie mają niemal o połowę zmniejszoną liczbę godzin lekcyjnych z zakresu przedmiotów ogólnokształcących. Większość zajęć odbywa się w grupach 3-osobowych lub w trybie indywidualnym. Mała liczba godzin z poszczególnych przedmiotów mobilizuje do intensywnej pracy na lekcjach, ale dzięki temu uczniowie mają więcej czasu na indywidualne ćwiczenie na instrumentach.

Szczególny nacisk w Klasie Talentów kładzie się oczywiście na rozwój artystyczny ucznia, który związany jest nauką gry na wybranym instrumencie. Przynależność do tej klasy zapewnia kontakt z najwybitniejszymi profesorami – instrumentalistami oraz możliwość indywidualnego planowania nauki ogólnokształcącej. Często nieobecność uczniów w szkole związana jest z przygotowaniem i uczestnictwem w konkursach muzycznych o skali ogólnopolskiej lub międzynarodowej. Uniemożliwia to regularne wywiązywanie się z obowiązków szkolnych i systematyczne przygotowywanie się do zajęć z poszczególnych przedmiotów. Dlatego uczniowie mają możliwość indywidualnego tempa zaliczania określonych partii materiału.

Jest to możliwe dzięki dodatkowemu wysiłkowi wszystkich pedagogów uczących w Klasie Talentów, którzy zostali zobligowani do przygotowania nowych programów nauczania, dostosowanych do możliwości uczniów. Obok szczegółowego wykazu zagadnień, uczniowie otrzymują indywidualne karty pracy, które wskazują na stopień zaawansowania wiedzy z zakresu danego przedmiotu. Ponadto uczniowie mogą sami zdecydować, jaką ocenę końcowo-roczną chcieliby uzyskać z danego przedmiotu i zrealizować indywidualnie tę część materiału, która jest wskazana do zdobycia określonej oceny. Atutem nauki w Klasie Talentów jest także zminimalizowanie zadań domowych, na rzecz intensywnej pracy na lekcjach.

Działania te mają na celu polepszenie możliwości rozwoju indywidualności artystycznej każdego ucznia. W takim systemie nauczania wymaga się jednak od ucznia dużej dojrzałości i odpowiedzialności. Nie zawsze uczniowie potrafią sobie poradzić z nową sytuacją, która związana jest z większą ilością czasu pozornie wolnego od szkoły, a przeznaczonego na samodzielną pracę. Dlatego nie można zapomnieć o udzielaniu uczniom Klasy Talentów wsparcia ze strony różnych pracowników szkoły oraz rodziców.

Doświadczenia własne z zakresu sprawowania opieki wychowawczej nad uczniami klasy talentów

Nauka w Klasie Talentów wywołuje wśród uczniów różnego rodzaju emocje. Z jednej strony są to uczucia związane z wyróżnieniem i nobilitacją. Z drugiej strony mogą to być uczucia niepokoju i obaw przed sprostaniami oczekiwaniami środowiska szkolnego, jak i własnych ambicji. Nie da się ukryć, że uczniowie stoją przed nowymi wyzwaniami i obowiązkami, a ich szczególne potrzeby rozwojowe wynikają z ponadprzeciętnych umiejętności muzycznych i predyspozycji intelektualnych. Tym samym są oni bardziej narażeni na odczuwanie przeciążenia obowiązkami i wyzwaniami artystycznymi oraz na doświadczanie trudnych sytuacji pod względem społecznym, np. w relacjach z rówieśnikami.

Aby zadbać o prawidłowy rozwój psychofizyczny uczniów oraz aby zapewnić im fachowe emocjonalne wsparcie, dyrekcja szkoły powołała psychologa szkolnego na stanowisko wychowawcy Klasy Talentów. Psycholog, znający jednocześnie specyfikę muzycznego kształcenia, opracował program wychowawczy oparty na modelach opieki psychologicznej nad uczniami zdolnymi. Do najważniejszych celów programu zalicza się:

- troskę o prawidłowy rozwój ucznia w sferze intelektualnej, emocjonalnej, społecznej i kulturalnej,
- zindywidualizowane podejście do nauczania ogólnokształcącego w sytuacji przeciążeń związanych ze wzmożoną aktywnością muzyczną,
- edukację w zakresie sztuki uczenia się – wdrożenie umiejętności samodzielnej i odpowiedzialnej organizacji zajęć własnych z uwzględnieniem zasad higieny psychicznej i dbałością o regularny rytm pracy i wypoczynku,
- kształtowanie wewnętrznej dyscypliny do wyczerpanej pracy, pomimo zindywidualizowanego toku nauczania,
- rozpoznanie czynników sprzyjających rozwojowi utalentowanego ucznia i wspieranie ich korzystnego oddziaływania,
- rozpoznanie czynników utrudniających rozwój uzdolnionego ucznia i likwidowanie ich niekorzystnego oddziaływania,
- dbałość o podtrzymanie prawidłowych relacji z rówieśnikami, aby indywidualne zajęcia z nauczycielami nie wywołały odrzucenia w grupie rówieśniczej,
- nauka zarządzania własnymi emocjami podczas społecznej ekspozycji – doskonalenie umiejętności radzenia sobie z tremą,
- bieżące doradztwo i udzielanie wsparcia w sytuacji przeciążenia obowiązkami szkolnymi, artystycznymi lub w sytuacjach doświadczania osobistych problemów życiowych,

- edukację w zakresie bycia wolnym od uzależnień,
- kształtowanie prawidłowego środowiska psychologicznego dla rozwoju utalentowanych uczniów, przy ścisłej współpracy z rodzicami i nauczycielami.

Na podstawie literatury, jak i na podstawie praktycznych przykładów z życia szkół kształcących uczniów zdolnych zauważyć można, że roztańczenie opieki wychowawczej nad utalentowanymi dziećmi i młodzieżą powinno wiązać się z zapewnieniem im profesjonalnego wsparcia psychologicznego, dostosowanego do rozumienia problematyki specyficznych zdolności, charakteryzujących danego ucznia lub ich grupę. Wzmacnianie mocnych stron uczniów oraz minimalizowanie doświadczania trudności powinno być głównym celem opieki psychologicznej i oddziaływań wychowawczych. Od psychologa/wychowawcy wymagać należy niezwyklej czujności i reagowania w chwilach trudności lub słabości, których zdolny uczeń może doświadczać.

Dla utalentowanych uczniów szczególnie ważne jest tworzenie optymalnego „środowiska psychologicznego”, czyli jak najlepszego otoczenia – stymulującego prawidłowy rozwój intelektualny, twórczy i psychofizyczny. Na to optymalne środowisko wpływ mają nie tylko oddziaływania psychologiczno-pedagogiczne, ale także relacje uczniów z rodzinami i rówieśnikami. Oddziaływania wynikające z relacji międzyludzkich mają bowiem niebagatelne znaczenie dla kształtu i jakości motywacji do nauki i do samorozwoju.

Uczniowie, choć mogą być do siebie podobni pod względem specyfiki uzdolnień i celów edukacyjnych, mogą jednak bardzo różnić się osobowościowo i temperamentalnie. U osób wybitnie utalentowanych to właśnie cechy osobowościowe determinują sposób wykorzystywania własnego potencjału i zdolności, dlatego opieka psychologiczno-wychowawcza nad talentami powinna mieć na celu rozpoznanie każdego ucznia pod względem jego potrzeb, aspiracji i indywidualnych właściwości, które determinują kształt dalszego rozwoju zdolności.

Bibliografia

- Davidson J. W., *The solo performer's identity*, [w:] *Musical Identities*, R. MacDonald, D. J. Hargreaves, D. Miell (red.), New York 2002.
- Davidson J. W., *The Social in Musical Performance*, [w:] *The Social Psychology of Music*, D. J., Hargreaves, A. C North (red.), New York 1997.
- Dembo M. H., *Stosowana psychologia wychowawcza*, Warszawa 1997.
- Dzierzgowska I., *Zawód – wychowawca*, „Dyrektor Szkoły” 2008 nr 10.
- Gardner H., *Multiple intelligences. The theory in practice*, New York 1993.

- Gluska A., *Podążanie za najzdolniejszymi*, „Wiadomości, głosy, rozmowy o szkole”, A. Rupińska (red.), Miesięcznik nauczycieli województwa kujawsko-pomorskiego 2009 nr 10.
- Hornby G., Hall E., Hall C., *Nauczyciel – wychowawca*, Gdańsk 2005.
- Jaroszewska-Łaś M., Garstka T., *Ramy pracy wychowawczej z uczniami*, [w:] *Poradnik wychowawcy*, M. Pomianowska (red.), Warszawa 2000.
- Juslin P. N., *Emotion in Music Performance*, [w:] *The Oxford Handbook of Music Psychology*, S. Hallam, I. Cross., M. Thaut (red.), New York 2009.
- King G., *Umiejętności terapeutyczne nauczyciela*, Gdańsk 2004.
- Konaszekiewicz Z., *Osobowościowe uwarunkowania pracy nauczyciela szkoły muzycznej*, [w:] *Szkoła Muzyczna. Studia i szkice*, Z. Konaszekiewicz (red.), Warszawa 2009.
- Krajewska A., Kwiatkowska-Góralczyk A., *Kształcenie ucznia zdolnego – konieczność czy wybór?* „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2005, nr 3.
- Lehmann A. C., Sloboda J. A., Woody R. H., *Psychology for Musician*, New York 2007.
- Limont W., *Szkoła – szansa czy zagrożenie dla ucznia zdolnego*, „Psychologia w szkole” 2004 nr 3.
- Limont W., „*Stań na ramionach gigantów*”, czyli uczeń zdolny jako problem wychowawczy, [w:] *Wychowanie; pojęcia, procesy, konteksty*, t. III, M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak (red.), Gdańsk 2007.
- Mialaret G., *Profil nauczyciela – wychowawcy*, [w:] *Rozprawy o wychowaniu*, M. Debesse, G. Mialaret (red.), Warszawa 1988.
- McPherson G. E., Williamon A., *Giftedness and talent*, [w:] *The Child as a Musician*, G. McPherson (red.), New York 2008.
- Painter F., *Kim są wybitni? Charakterystyka, identyfikacja, kształcenie*, Warszawa 1993.
- Partyka M., *Zdolni, utalentowani, twórczy*, Warszawa 1999.
- Partyka M., *Dzieci zdolne*, Warszawa 2000.
- Poraj G., *Model indywidualnej opieki nad dzieckiem uzdolnionym – perspektywy i zagrożenia*, [w:] *Modele opieki nad dzieckiem zdolnym*, M. Partyka (red.), Warszawa 2000.
- Siekańska M., *Koncepcje zdolności a identyfikacja uczniów zdolnych*, [w:] *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań*, A. Sękowski (red.), Warszawa 2004.
- Sillamy N., *Słownik psychologiczny*, Katowice 1995.
- Smith D. D., *Pedagogika specjalna*, t. II, *Wybitne zdolności i rozwijanie talentów*, Warszawa 2008.

- Sowiński M., *Dla dobra dziecka. O warsztacie pracy nauczyciela-wychowawcy*, Kraków 2008.
- Tyszkowa M., *Zdolności, osobowość i działalność uczniów*, Warszawa 1990.
- Wilson G. D., Roland D., *Performance Anxiety*, [w:] *The Science and Psychology of Music Performance*, R. Parncutt, G. E. McPherson (red.), New York 2002.
- Wynn Parry Ch. B., *Managing the physical demands of music performance*, [w:] *Musical Excellence*, A. Williamon (red.), New York 2004.